

Тетяна ДОНІЙ,

orcid.org/0000-0003-1450-8297

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри теорії і практики перекладу з англійської мови

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

(Київ, Україна) *4tanya.d@gmail.com*

МЕТАФОРИЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОГО ТЕКСТУ: ВИКЛИКИ ДЛЯ ПЕРЕКЛАДАЧА ТА МЕТОДИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Метою цієї статті є з'ясувати маніпулятивний характер політичної метафори, обґрунтувати методи передачі метафор в політичних текстах українською мовою, проаналізувати перекладацькі трансформації в процесі перекладу метафор політичного тексту. Тексти політичного дискурсу сьогодні змінюють свої лінгвістичні та стилістичні особливості, що обов'язково треба брати до уваги в процесі перекладу текстів цього напрямку. Було обрано наступні методи дослідження: описовий метод, зіставний метод для порівняння спільного та відмінного у мові оригіналу та цільовій мові, метод аналізу та синтезу застосований для виокремлення та вивчення "політичної метафори" в англійських політичних текстах. Однією з характерних рис текстів політичного спрямування є високий рівень маніпулятивності, що становить значущу проблему для перекладача. Таким чином, для визначення оптимальної стратегії перекладу та вибору найефективніших тактик перекладу політичних текстів, важливо чітко розуміти механізми, за допомогою яких мова стає засобом впливу. Загалом виділяють 4 основні методи перекладу політичних метафор: 1. повний переклад метафори зі збереженням образу; 2. заміни на різних рівнях мовної структури (лексичний, морфологічний та синтаксичний); 3. переклад з додаванням або вилученням будь-якої лексичної одиниці метафори; 4. реметафоризація 5. деметафоризація (описовий переклад). В політичних текстах доволі поширені так звані соціальні метафори, а саме на спортивну або військову тематику, так як в обох сферах присутня боротьба, конкуренція, агресія, що властиво і для політичної діяльності. Кризові явища, які не мали аналогів до того, часто є джерелом появи метафоричних новотворів. Метафори спрощують і надають сенсу незрозумілим і складним явищам. Проте новотвори завжди ускладнюють процес перекладу, через тісний зв'язок з культурними, суспільними, політичними традиціями та реаліями, образність яких може бути незрозуміла для цільової аудиторії з причини відсутності цих явищ. Висновок. Метафора є важливим елементом політичного тексту, тому перекладач з особливою увагою повинен ставитись до вибору перекладацьких трансформацій в процесі передачі метафор цільовою мовою. Найефективнішими методами є прямий повний переклад метафор та реметафоризація. Найменш ефективним методом з найбільшою кількістю втрат є деметафоризація.

Ключові слова: політичний дискурс, політична метафора, переклад політичного тексту, перекладацькі трансформації.

Tetyana DONII,

orcid.org/0000-0003-1450-8297

Phd in Linguistics,

Assistant at the Department of Theory and Practice of Translation from English

Taras Shevchenko National University of Kyiv

(Kyiv, Ukraine) *4tanya.d@gmail.com*

METAPHORIZATION OF POLITICAL TEXT: CHALLENGES FOR A TRANSLATOR AND METHODS OF PROBLEM SOLUTION

The purpose of the article is to analyze the manipulative nature of political metaphor, define methods of translation and translation transformations of the political texts. Political discourse today is changing its linguistic and stylistics features which must be taken into account by translators in the process of working with political texts. The following research methods were chosen: descriptive method, comparative method for comparing common and different in the original and target languages, analysis and synthesis methods applied to identify and study political metaphor in English political texts. Results. One of the characteristic features of political texts is high level of manipulateness, which poses a significant problem for a translator. Thus, to determine the optimal translation strategy and choose the most effective translation tactics for political texts, it's important to learn the mechanisms which make a language a means of influence. Overall, 4 main methods of translating political metaphors are identified: 1. Full translation of the metaphor with preserved image; 2. Replacement at different levels of linguistic structure (lexical, morphological and

syntactic); 3. Addition/omission 4. Remetaphorization 5. Demetaphorization (descriptive translation). In political texts, social metaphors are quite common, namely those related to sports or military topic, as both spheres involve struggle, competition and aggression, what is very typical for political activities. Crisis phenomena (as Brexit or Covid-19) that have no analogs often serve as a source of metaphorical neologisms. Metaphors simplify and give meaning to unclear and complex phenomena. However, neologisms always complicate the translation process due to their close connection with cultural, social, political traditions and realities. Their imagery may be quite unclear to the target audience because of the phenomena absence in the target culture. Conclusion. Metaphor is an important element of modern political text, so a translator should pay special attention to choosing translation transformations in the process of conveying metaphors into target language. The most effective methods are direct full translation of metaphor and remetaphorization. The least effective method with the greatest number of losses is demetaphorization.

Key words: political discourse, political metaphor, translation of political text, translation transformations.

Постановка проблеми. Політичний дискурс сьогодні все частіше відмовляється від офіційного тону. Такі зміни, безумовно, продиктовані тенденціями в суспільстві та вимогами публіки, яка вже не готова сприймати сухі факти і «голу» інформацію подану в чітко структурованому тексті з використанням складної термінології. Проте, навіть піддаючись на такі вимоги, політдискурс чітко дотримується своєї головної мети: отримати та утримати владу.

Актуальність цього дослідження зумовлена необхідністю вивчення великого спектру мовних стратегій і тактик, які використовуються сучасними політиками для маніпуляції свідомістю, з метою вибору найефективніших стратегій перекладу. Практично всі художні засоби, доволі ефективно і часто використовуються в сучасній політичній полеміці для створення додаткового змісту, підтексту, багатозначності тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематиці та складнощам перекладу цих явищ, присвячено багато робіт як українських дослідників, так і іноземних. Наприклад, та інші Політичний дискурс, засоби вираження його експресії та способи стає об'єктом дослідження вітчизняних та західних вчених, таких як Самохіна В., Маслофф А., Сейгун М., Гатчон Л., Льюїс П., Лакофф Дж., Вордак Р., Хаккер К., Елдман М., Славова Л., Яворська Г., Нагорна Л. та інші. В цьому дослідженні буде приділено увагу складнощам перекладу такого явища як метафора в текстах політичного дискурсу, а також буде проаналізовано можливі шляхи вирішення цих перекладацьких задач.

Метою статті є виокремлення та аналіз такого явища як метафора, що використовуються в текстах політичного спрямування для більш експресивного навантаження, задля вибору найбільш відповідної перекладацької стратегії.

Основний текст Стрімкий розвиток політтехнологій та рівень їхнього впливу викликає неабиякий інтерес і, часто, занепокоєння у суспільства. В Україні політична комунікація стає значимою

в період руйнування тоталітарної совітської системи і становлення нового демократичного устрою. В демократичних країнах вирішення політичних проблем, просування політичних поглядів і ідей на пряму залежить від вдалого формулювання і інтерпретації. Мова є одним з найголовніших чинників у здійсненні політичної діяльності і досягненні її мети – боротьби за владу та вплив на потенційну аудиторію. Так як політична реальність є комунікативною, увага до лінгвістичних засобів, що використовуються в політичному дискурсі є цілком зрозумілою. Дослідники наголошують на певних особливостях політичної комунікації, відзначаючи її інформативність, експресивність, інтертекстуальність, та, подекуди, агресивність. Однією з характерних рис текстів політичного спрямування вважають високий рівень маніпулятивності, що становить неабияку проблему для перекладача. Таким чином, для вибору вдалої стратегії перекладу політичних текстів, варто чітко визначити механізми, за допомогою яких мова стає засобом впливу, що допоможе перекладачу обрати найефективніші перекладацькі тактики.

Будь яка політична мовленнєва діяльність спрямована на масову аудиторію, яка, безсумнівно є, хоч і непрямим, але учасником процесу. Іде боротьба за вплив на аудиторію, і тому, тексти політичного дискурсу, особливо політичні промови, часто використовують метафору, метонімію, порівняння, фразеологізми та користуються іншими мовними засобами, яким властивий високий ступінь експресивності.

Лакофф і Джонсон дослідивши наскільки глибоко метафора увійшла в щоденне спілкування, дійшли висновку, що метафоричним є не лише спосіб, яким ми будуємо навколишній світ, а й спосіб, яким інші люди будують його навколо нас. (Лакофф та ін, 1980) В політичному дискурсі метафора використовується для створення загального комунікативного простору з реципієнтами Метафора використовується в політичних текстах, особливо в промовах, дуже широко і для того є

причини. Метафора, безумовно, є найбільш ефективним засобом передачі експресії тексту без зайвого зосередження уваги реципієнта на певних важливих моментах. Створюючи образ навіть не у свідомому, а у підсвідомому, метафора функціонує на рівні символів в соціумі, що значно зменшує політичну відповідальність промовця за ті чи інші суперечливі висловлювання, так як вони можуть бути по різному інтерпретовані аудиторією. Таким чином, в процесі перекладу надзвичайно важливо зберегти цю прагматичну інтерактивну функцію метафори, намагаючись відтворити той самий ефект у підсвідомості цільового читача. Якщо використання метафори було вдалим, то мета буде досягнута, і вона надовго залишається в пам'яті аудиторії.

Загалом дослідники виділяють 4 основні методи перекладу політичних метафор (Седляр та ін, 2020).

1. Повний переклад метафори зі збереженням образу.

2. Заміни на різних рівнях мовної структури (лексичний, морфологічний та синтаксичний).

3. Переклад з додаванням або вилученням будь-якої лексичної одиниці метафори.

4. Реметафоризація, тобто заміна вихідної метафори іншою метафорою у перекладі.

5. Деметафоризація, тобто вилучення метафоричного значення висловлювання (описовий переклад).

Безумовно, приймаючи те чи інше перекладацьке рішення та обираючи спосіб перекладу, варто уважно вивчати контекст, так як доволі не часто в мові існує те чи інше явище в «чистому» вигляді. П. Ньюмарк, наприклад, закликає перекладати загальні метафори шляхом підбору ідентичної метафори з аналогічним образним змістом, адаптовані метафори під певну ситуацію вимагають таких самих прийомів адаптації в перекладі, а оригінальні метафори дослідник радить перекладати повним еквівалентним перекладом, щоб зберегти авторський стиль (Ньюмарк, 1988).

В політичних текстах доволі поширені так звані соціальні метафори, а саме на спортивну або військову тематику, так як в обох сферах присутня боротьба, конкуренція, агресія, що властиво і для політичної діяльності. Спортивні метафори доволі легко перекладати, якщо певний вид спорту популярний, а правила і термінологія відомі широкому загалу в країні цільової аудиторії, як то футбол, бокс, теніс та ін. Наприклад, метафори зі сфери боксу доволі часто зустрічаються, тому що яскраво передають відчуття нападу/захисту, жорсткості та агресії. Особливо

це притаманно виборчим кампаніям або кризовим політичним ситуаціям, де виникає протистояння між двома особами або політичними групами, як на боксерському рингу. Як тут не згадати слова В. Зеленського на адресу мера Києва В. Кличка: «Сказав би так: може бути нокаут» – I'd say: there might be knockout (Зеленський, 2022). Окрім натяку на боксерську кар'єру В. Кличка, ця метафора яскраво демонструє протистояння між центральною і київською владою. Нокаут в боксі – це сильний удар, поразка суперника, а в цьому контексті бажання продемонструвати домінуючість і вищий рівень влади. Переклад саме цієї цитати не викликає труднощів, тому що бокс – національний вид спорту в багатьох англійських країнах. Таким чином і підтекст, і контекст будуть зрозумілі цільовій аудиторії, незважаючи на необізнаність в деталях українських політичних реалій. В цьому випадку прямий переклад збереже і метафоричність, і відтворить зміст без втрат.

Під час виборів у Великобританії газети вийшли під заголовком: "The Gloves are off" (Daily Telegraph, 2007). Дослівно це можна перекласти, як «бій без рукавичок», проте метафоричність цього вислову змальовує символ дуже жорсткого, безкомпромісного бою голими руками. Для перекладу варто обрати прийом реметафоризації, тобто зробити заміну вихідної метафори, іншою, яка притаманна цільовій мові і зберігає ту ж концептосферу. В цьому випадку в перекладі можна використати наступні варіанти: «Бій на кулаках» або «Бої без правил».

Перекладацькі труднощі виникають коли використовуються соціальні цитати з видів спорту, які не розповсюджені на території цільової аудиторії, і, відповідно, не є зрозумілими. Так, наприклад, в американських політичних текстах часто зустрічаються метафори, пов'язані з бейсболом, який є дуже популярним в Америці: *a whole new ball game* (зовсім інша справа), *a ball park figure* (приблизна цифра), *to play ball* (снівцювати), *to be back at first base* (зробити перший крок/просунуться вперед). В британському політичному дискурсі це-крикет: *to keep your eye on the ball* (сфокусуватись, приділяти увагу); *batting on a sticky wicket* (опинитись у важкій ситуації); *to play a straight bat* (в цьому випадку є два протилежних значення: 1) уникати прямої відповіді; 2) грати за правилами). В дужках надані варіанти перекладу з певною мірою нейтралізації, які передають значення, але не зберігають спортивну тематику. Якщо в цільовому тексті важливо зберегти спортивний контекст, і метафоричну основу, то варто пошукати інші варіанти перекладу, наприклад:

If military force were to be used, then that would be a completely different ball game – Якщо б були задіяні збройні сили, гра б йшла за новими правилами/в грі були б зовсім інший розклад.

If the bank refuses to play ball we won't be able to finish the project. – Якщо банк не вступить в гру/не буде грати в команді/не стане командним гравцем, ми не зможемо закінчити цей проект.

Появу нових метафор в політичних текстах можуть спричинити кризові явища в суспільстві, як то вихід Великої Британії з Євросоюзу, пандемія корона вірусу, війна в Україні тощо. Ситуації та явища, які не мали аналогів до того, завжди складні для сприйняття і усвідомлення, люди часто не знають як сприймати, і, як результат, не знають як реагувати на ту чи іншу кризову ситуацію, в якій вони опинились. Політолог М. Еделман зазначає, що метафори допомагають спростити та надати сенсу складним і незрозумілим явищам, які викликають занепокоєння у людей. Спроба зрозуміти, порівнявши нове для себе з вже звичним, на думку дослідників, може бути причиною виникнення великої кількості метафор (Елдеман, 2019). Проте, для перекладачів це – окремий виклик, бо адекватно передати новоутворення, ще з метафоричною основою, доволі складно. Нові метафори тісно пов'язані з культурними, суспільними, політичними традиціями та реаліями, образність може бути взагалі незрозуміла для цільової аудиторії з причини відсутності певних явищ в цільовій культурі.

Так, наприклад, Brexit (British exit) – вихід Британії з Євросоюзу, спричинив велику кількість метафор в усіх сферах суспільно-політичного життя: *leaving a golf club, escaping from prison, flying to the Moon, ordering at a restaurant, taking an egg out of an omelet, paying a bar bill*. Як зазначають самі британці, метафор більше, ніж, власне, рішень для цієї проблеми. Навіть цей невеликий перелік порівнянь демонструє, що повний переклад метафор не в усіх випадках адекватно передаватиме всі відтінки значення і, напевно, створить такий самий образ для цільової аудиторії, як наприклад: *leaving a golf club, flying to the Moon*. Окремим рядком в культурі Британії виділено чайні традиції, і, звісно, британці не оминули порівняння Брексіту з чашкою чаю: *«If you leave the bag in, then over time the cup of tea itself as a whole gets stronger. And it might appear like the bag is getting weaker but it's now part of a stronger cup of tea. Whereas, if you take the bag out, the tea's now quite weak and the bag itself goes directly in the bin. (Акастер, 2020)»*. В цьому випадку цілком доречним буде вибір методу повного перекладу метафори, який

без втрат відтворить зміст і образність порівняння. Проте, цікавим варіантом може бути одомашнення метафори для відтворення на символічному рівні, який завжди є більш емоційно-експресивним для цільової аудиторії.

Як було зазначено вище, метафора широко вживається в політичному дискурсі саме з метою впливу на аудиторію. Для прикладу візьмемо кілька цитат відомих британських та американських політиків, що містять метафори та можливі шляхи їх передачі. В своєму зверненні до конгресу Консервативної партії М. Тетчер казала: *«But I prefer to believe that certain lessons have been learned from experience, at we are coming slowly, painfully to an autumn of understanding.* – Я хочу вірити, що ми засвоїмо цей важкий урок і, повільно будемо наближатись до осені порозуміння» (Tacher, 1980). Прямий повний переклад цієї метафори цілком прийнятний, так як цільовій аудиторії буде зрозуміле і близьке порівняння з освітнім процесом – засвоїти урок, набути певний досвід чи знання. Сумніви може викликати метафоричний образ «autumn of understanding». В цьому випадку образ осені має як пряме значення, бо промова виголошувалась в жовтні, так і переносне, в якому осінь асоціюється з завершенням якогось процесу, як в природі із закінченням року. Деметафоризацію кінця цитати також може бути доречною (*прийдемо до порозуміння*), тому що ніяк не впливає на розуміння цілого вислову, проте, такий переклад спростить текст стилістично і зробить його не таким експресивним для цільової аудиторії.

44-й Президент США Б. Обама так само часто використовує експресивні засоби в своїх промовах. Наведемо кілька прикладів:

1. *«Let me make something clear: The United States military doesn't do pinpricks»* Обама, (2013) – *Дозвольте мені децю прояснити: Збройні сили США не дозволять дати їм ляпаса і не підуть геть»*. Перекладачем було використано антонімічний переклад, що певним чином змінює зміст оригінального тексту. «Pinpricks» дослівно означає «легкий укол/укол голкою/булавкою». Тож в тексті малось на увазі, що американська армія буде воювати на повну силу, а не наносити превентивні (слабкі) удари. Можливо використати два методи перекладу цієї метафори: 1. Прямий повний переклад, тобто зберегти образність метафори «голковколуювання», і додати модуляцію: «Армія США не займається «голковколуюванням», вона діє кардинальними методами». 2. Використати деметафоризацію, зробивши вибір на користь сенсу: « Армія США не воює в пів сили/

не наносить легких ударів». В своїй інавгураційній промові Б. Обама закликав американців: *“We must keep their eyes fixed on the horizon”* (Обама, 2009) – *Ми повинні тримати руку на пульсі*. Варто відмітити, що реметафоризацію перекладачем використано досить вдало, так як чітко передано сенс і збережено метафоричність тексту, а як результат і стиль тексту.

Висновки. При перекладі метафор політичного тексту використовується різноманітні трансформації. Практика показала, що вибір правильного еквівалента надзвичайно важливий при перекладі метафори, так як він може точно передати сенс метафори. Окрім сенсу, важливо зберегти образ метафори, тому що саме він відображає наміри мовця, іноді навіть приховані.

Повна заміна метафори на іншу, характерну для цільової мови, зі збереженням змісту – інший доцільний метод відтворення метафори. Якщо в цільовій мові існує стала метафора з таким самим, або близьким змістом, дуже бажано використати її, так як метод реметафоризації зберігає

ефект впливу на рівні символів і викликає образні асоціації.

Якщо повний переклад або прийом реметафоризації неможливо використати, варто спробувати зробити часткові заміни лексичному або морфологічному рівнях, намагаючись зберегти оригінал хоча б частково.

Метод деметафоризації є найменш бажаним, бо в цьому випадку є найбільші втрати в процесі перекладу. Застосовуючи прийом деметафоризації, перекладач ризикує втратити початковий намір мовця. Деметафоризація в будь якому випадку нейтралізує текст, робить його менш експресивним і емоційним, і таким чином зменшує силу впливу на аудиторію, що змінює саму мету політичного тексту. Цей метод доцільно застосовувати лише за умови повної відсутності інших варіантів перекладу.

Дослідження методів перекладу та перекладацьких трансформацій політичної метафори з огляду на її маніпулятивний характер, видається доволі перспективним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горіна О. В. Когнітивно-комунікативні характеристики американського електорального дискурсу республіканців : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2008. 23 с.
2. Зеленський В. Заява. Укрінформ: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3717185-moze-butinokaut-zelenskij-obicae-zorstku-reakciu-na-zakrite-bomboshovise.html> (дата звернення 28.09.2023).
3. Седляр А. В. Буць Ж. В. Засоби відтворення політичної метафори при перекладі промов українських політиків французькою мовою. International scientific e-journal Logos. Online. 2020. Вип. 9. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.09.21.html> (дата звернення 13.12.2023).
4. Slavova L. Borysenko N. Rendering cultural information in translation: english – ukrainian direction. Одеський лінгвістичний вісник. 2018. Вип. 11. С. 167–173.
5. Daily Telegraph, Election review: website URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1481790/Gloves-are-off-for-the-dirtiest-election-in-our-history.html> (дата звернення 25.09.2023).
6. Edelman M. Brexit URL: <https://daily.jstor.org/many-metaphors-brexit> (дата звернення 27.09.2023).
7. Lakoff G. Johnson M. Metaphors we live. The University of Chicago Press, Ltd., London by The University of Chicago; 1980. 401 p.
8. Newmark P. Textbook of translation. Prentice Hall, 1988. 402 p.
9. Obama B. Address to the Nation on Syria (Washington D.C., September 10, 2013). URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/09/10/remarks-president-address-nation-syr> (дата звернення 10.09.2023).
10. Obama B. Inaugural Address (January 21, 2009). URL: <https://www.islamicity.org/3452/full-transcript-of-president-obamas-inaugural-speech> (дата звернення 10.09.2023).
11. Tacher M. Appealing to the Congress URL: <https://www.margarethatcher.org/document/104431> (дата звернення 15.09.2023).

REFERENCES

1. Horina O. V. (2008) Kohnityvno-komunikatyvni kharakterystyky amerykanskohe elektoralnohe dyskursu respublikantsiv [Cognitive-communicative characteristics of electoral discourse of Republicans] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk thesis abstract for obtaining the scientific degree of candidate of sciences : 10.02.04. Kharkiv, 23 [in Ukrainian].
2. Zelenskyi V. Zaiava. [Public appealing] Ukrinform: web-site. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3717185-moze-butinokaut-zelenskij-obicae-zorstku-reakciu-na-zakrite-bomboshovise.html> (data zvernennia 28.09.2023 [in Ukrainian]).
3. Sedliar A. V. Buts Zh. V. (2020). Zasoby vidtvorennia politychnoi metafory pry perekladi promov ukrainskykh politykiv frantsuzkoiu movoiu. [Methods of reproducing of political metaphor in the political speeches from Ukrainian into French] International scientific e-journal Logos. Online. #9. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.09.21.html> (data zvernennia 13.12.2023) [in Ukrainian].

4. Slavova L. Borysenko N. (2018). Rendering cultural information in translation: english – ukrainian direction. Odeskyi lnhvistychnyi visnyk. Odesa linguistic Bulletin, 11. 167–173. [in English]
5. Daily Telegraph, Election review. web-site, URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1481790/Gloves-are-off-for-the-dirtiest-election-in-our-history.html> (дата звернення 25.09.2023).
6. Edelman M. Brexit URL: <https://daily.jstor.org/many-metaphors-brexit> (дата звернення 27.09.2023).
7. Lakoff G. Johnson M. Metaphore we live. The University of Chicago Press, Ltd., London by The University of Chicago; 1980. 401 p.
8. Newmark P. Textbook of translation. Prentice Hall, 1988. 402 p.
9. Obama B. Address to the Nation on Syria (Washington D.C., September 10, 2013, URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/09/10/remarks-president-address-nation-syr> (дата звернення 10.09.2023).
10. Obama B. Inaugural Address (January 21, 2009) URL: <https://www.islamicity.org/3452/full-transcript-of-president-obamas-inaugural-speech> (дата звернення 10.09.2023).
11. Tacher M. Appealing to the Congress URL: <https://www.margarethatcher.org/document/104431> (дата звернення 15.09.2023).